

PROGRAMA

Processos i contextos educatius MÀSTER EN PROFESSORAT D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

Curs 2015-2016

Grup 15 Inglés

Joan A. Aparisi Romero

Maria Marco Calderón

Alicia Ros Garrido

GUIA ACADÈMICA DE L'ASSIGNATURA

1. DADES INICIALS D'IDENTIFICACIÓ

Nom de l'assignatura:	Processos i contextos educatius
Caràcter:	Obligatòria
Titulació:	Màster Universitari en Professorat d'Educació Secundària
Departaments:	Didàctica i Organització Escolar Educació Comparada i Història de l'Educació Mètodes de Investigació i Diagnòstic en Educació Teoria de l'Educació
Professorat responsable:	
Nombre de crèdits ECTS:	8 crèdits
Unitat temporal:	Anual

2. INTRODUCCIÓ A L'ASSIGNATURA

Com a disciplina acadèmica, la matèria Processos i contextos educatius s'incardina en el mòdul genèric del currículum del Màster Universitari en Professorat d'Educació Secundària, juntament amb les matèries Aprenentatge i desenvolupament de la personalitat, i Societat, família i educació.

Aquesta matèria constitueix un àmbit formatiu d'especial rellevància per al perfil professional del professorat perquè proporciona als estudiants formació imprescindible per a la seua intervenció en el procés educatiu en les etapes que els concerneixen.

Aborda l'estudi del sistema educatiu espanyol i de la seua evolució i normativa reguladora, així com l'anàlisi de l'organització dels centres on el futur professorat que es forma ha d'exercir la seua tasca. Afronta, també, l'estudi de l'educació com a concepte complex i del procés educatiu, incloent-hi els subprocessos que l'integren, entre els quals els processos de comunicació i interacció són fonamentals. Estudia, així mateix, la teoria del currículum en els seus elements bàsics, entre els components dels quals tenen una rellevància especial els mètodes, els recursos didàctics i els materials curriculars. Analitza també la professió docent i el desenvolupament professional del professorat. Afronta, de la mateixa manera, àmbits d'actuació professional tradicionals, com la tutoria i l'orientació, i d'altres que han anat adquirint creixent interès i actualitat, com l'atenció a la diversitat, la mediació escolar, la convivència i la prevenció i resolució de conflictes, sense oblidar la referència a l'educació intercultural. També s'hi inclouen temes rellevants, com ara l'educació per a la ciutadania i el desenvolupament de comunitats d'aprenentatge.

Amb les altres matèries que configuren el mòdul genèric i el mòdul específic, pretén proporcionar al futur professorat la formació necessària perquè siga capaç d'analitzar críticament la realitat educativa en què ha d'exercir la

seua tasca, de resoldre problemes en un entorn complex i canviant i d'intervenir en el context educatiu de la seua competència, com a professionals reflexius i eficaços.

3. COMPETÈNCIES

Competències generals	
Competència G 1	Saber aplicar els coneixements adquirits i ser capaços de resoldre problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seua àrea d'estudi.
Competència G 2	Ser capaços d'integrar coneixements i afrontar la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, sent incompleta o limitada, incloga reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
Competència G 3	Saber comunicar les seues conclusions —i els coneixements i raons últimes que les sustenten— a públics especialitzats i no especialitzats d'una manera clara i sense ambigüitats.
Competència G 4	Posseir les habilitats d'aprenentatge que permeten continuar estudiant d'una manera que haurà de ser en gran manera autodirigit o autònom.
Competències específiques	
Competència E 1	Conèixer l'evolució històrica del sistema educatiu al nostre país.
Competència E 2	Conèixer i aplicar recursos i estratègies d'informació, tutoria i orientació acadèmica i professional.
Competència E 3	Participar en la definició del projecte educatiu i en les activitats generals del centre atenent criteris de millora de la qualitat, atenció a la diversitat, prevenció de problemes d'aprenentatge i convivència.
Competència E 8	Planificar, desenvolupar i avaluar el procés d'ensenyament i aprenentatge potenciant processos educatius que faciliten l'adquisició de les competències pròpies dels ensenyaments respectius, atenent el nivell i la formació prèvia dels estudiants i la seua orientació, tant individualment com en col·laboració amb altres docents i professionals del centre.
Competència E 9	Buscar, obtenir, processar i comunicar informació (oral, impresa, audiovisual, digital o multimèdia), transformar-la en coneixement i aplicar-la en els processos d'ensenyament i aprenentatge en les matèries pròpies de l'especialització cursada. Adquirir els coneixements i les estratègies per poder programar les àrees, matèries i mòduls propis de la seua responsabilitat docent.
Competència E 10	Concretar el currículum que s'implantarà en un centre docent participant en la seua planificació col·lectiva; desenvolupar i aplicar metodologies didàctiques tant grupals com personalitzades, adaptades a la diversitat dels estudiants.
Competència E 11	Dissenyar i desenvolupar espais d'aprenentatge amb una atenció especial a l'equitat, l'educació emocional i en valors, la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones, la formació

	ciutadana i el respecte dels drets humans que faciliten la vida en societat, la presa de decisions i la construcció d'un futur sostenible.
Competència E 12	Adquirir estratègies per estimular l'esforç de l'alumnat de l'etapa o àrea corresponent i promoure la seua capacitat per a aprendre per si mateix i amb altres, i desenvolupar habilitats de pensament i de decisió que faciliten l'autonomia, la confiança i iniciativa personals.
Competència E 13	Conèixer els processos d'interacció i comunicació a l'aula, dominar destreses i habilitats socials necessàries per a fomentar l'aprenentatge i la convivència a l'aula, i abordar problemes de disciplina i resolució de conflictes.
Competència E 14	Dissenyar i realitzar activitats formals i no formals que contribuïsquen a fer del centre un lloc de participació i cultura en l'entorn on estiga situat.
Competència E 15	Desenvolupar les funcions de tutoria i d'orientació de l'alumnat de l'etapa o àrea corresponent, de manera col·laborativa i coordinada; informar i assessorar les famílies sobre el procés d'ensenyament i aprenentatge i sobre l'orientació personal, acadèmica i professional dels seus fills.
Competència E 16	Conèixer la normativa i l'organització institucional del sistema educatiu i models de millora de la qualitat amb aplicació als centres d'ensenyament.
Competència E 17	Conèixer i analitzar les característiques històriques de la professió docent, la seua situació actual, perspectives i interrelació amb la realitat social de cada època.
Competència E 18	Participar en l'avaluació, la investigació i la innovació dels processos d'ensenyament i aprenentatge. Dominar estratègies i procediments d'avaluació dels processos d'aprenentatge de l'alumnat, com també els propis per a l'avaluació dels processos d'ensenyament.

4. OBJECTIUS GENERALS

- 1) Adquirir la capacitat d'aplicar els coneixements adquirits per resoldre problemes en el context d'ensenyament-aprenentatge.
- 2) Desenvolupar les habilitats i capacitats d'anàlisi i de síntesi i de reflexió crítica entorn de les diferents realitats educatives.
- 3) Millorar les pròpies estratègies d'aprenentatge, posant un èmfasi especial en l'aprenentatge autònom i significatiu.
- 4) Desenvolupar actituds i habilitats per a l'aprenentatge cooperatiu.
- 5) Manejar adequadament habilitats comunicatives.
- 6) Conèixer i analitzar el sistema educatiu espanyol i la seua evolució històrica, així com les lleis que el sustenten.
- 7) Conèixer l'estructura organitzativa i el funcionament dels centres educatius i les implicacions per al professorat.
- 8) Adquirir una visió integradora i comprensiva del procés educatiu i dels seus diversos components.

- 9) Conèixer i manejar els elements substantius del disseny i desenvolupament curricular.
- 10) Adquirir el sentit de la professionalitat docent amb un èmfasi especial en els models de formació i vinculació amb la societat
- 11) Adquirir els coneixements i habilitats necessaris per a exercir la tutoria i l'orientació de l'alumnat i per a afrontar el tractament de la diversitat.
- 12) Conèixer i manejar estratègies per fomentar la convivència i per afrontar la resolució de conflictes.
- 13) Adquirir els coneixements i habilitats necessaris per a desenvolupar la competència cívica en l'alumnat.
- 14) Conèixer i aprendre el desenvolupament de comunitats d'aprenentatge.

5. CONTINGUTS

- 1) **El sistema educatiu espanyol.** Evolució i configuració històrica de l'educació secundària. El marc jurídic. Principis constitucionals. Les lleis orgàniques de la democràcia reguladores del sistema.
- 2) **L'organització dels IES.** L'organització educativa: anàlisi teòrica i pràctica de l'organització dels IES. Desenvolupament organitzatiu dels centres segons nivells i etapes. Direcció, gestió de centres i òrgans col·legiats.
- 3) **El procés educatiu.** L'educació. Concepte i característiques. L'educació com a procés. Teoria dels processos educatius. Processos de comunicació i interacció. Educacional emocional, en actituds i valors.
- 4) **El currículum.** Disseny, desenvolupament i avaluació del currículum. Competències bàsiques com a referent curricular. Nivells de concreció curricular. Currículum, alteritat i adaptacions curriculars. Metodologia i recursos didàctics. Materials curriculars i tecnologia educativa. El projecte educatiu del centre. Canvi, millora i innovació en secundària. Comunitats d'aprenentatge.
- 5) **La professió docent.** Característiques de la professió docent. Desenvolupament professional del professorat. Condicions socials del treball docent. Models de formació del professorat i estils docents. La situació actual de la professió.
- 6) **Orientació i tutoria.** L'orientació i la tutoria com a dimensions de la funció docent. Normativa reguladora. El departament d'orientació. Les funcions del tutor i de la tutora. El pla d'orientació. El pla d'acció tutorial.
- 7) **Atenció a la diversitat.** Marc conceptual: necessitats educatives especials i de suport educatiu. Normativa reguladora. Mesures i programes d'atenció a la diversitat. El pla d'atenció a la diversitat.
- 8) **L'educació per a la ciutadania.** L'educació per a la ciutadania en les societats democràtiques: models teòrics, continguts i estratègies d'intervenció educativa. Normativa reguladora. Ciutadania i educació intercultural.

- 9) **Convivència i mediació escolar.** La convivència com a marc per a l'aprenentatge. Estratègies per a fomentar la convivència a l'aula i abordar problemes de disciplina. Resolució de conflictes i mediació escolar. Normativa reguladora. El pla de prevenció de la violència i promoció de la convivència (PREVI).

6. ACTIVITATS FORMATIVES I METODOLOGIA D'ENSENYAMENT I APRENTATGE

Activitats formatives		Metodologia	Crèdits ECTS	Hores	Competències
Activitats presencials	Classes teoricopràctiques	Classes presencials teoricopràctiques en què es treballaran els continguts de l'assignatura, es debateran i realitzaran activitats utilitzant diferents recursos docents: classes magistrals, seminaris, tallers, exposicions, aprenentatge basat en problemes, aprenentatge cooperatiu, anàlisi de bones pràctiques, etc.	2	50	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18
	Treball de grup	Dinàmica interactiva d'aprenentatge cooperatiu per a l'elaboració d'un treball o treballs sobre continguts del programa amb possible exposició pública	0,4	10	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18
	Tutories	Període formatiu realitzat pel professorat amb l'alumnat per a revisar i discutir sobre materials i temes de les classes	0,16	4	G1, G2, G3, G4, E2, E15,
	Avaluació	Proves orals i/o escrites per a la valoració dels continguts teoricopràctics, i presentació de treballs individuals i en grup	0,12	3	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18
Activitats no presencials	Estudi i treball autònom	- Estudi i preparació dels continguts - Elaboració de tasques i treballs individuals i de grup - Elaboració de documents - Estudi i preparació de proves orals i/o escrites	5,32	133	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18

En funció de les competències, els objectius d'aprenentatge i els continguts s'utilitzaran diversos mètodes: metodologia expositiva, treball

cooperatiu, discussió en grup, comentari de text, activitats pràctiques i d'aplicació individuals i grupals, etc. Es farà servir una metodologia participativa i dinàmica a fi de promoure la implicació i la participació de l'alumnat en les classes, incloent-hi explicacions del professorat per a aclarir els pressupòsits teòrics. S'usarà el debat quan calga i es desenvoluparan treballs pràctics, exposicions i projectes de diversa índole relacionats amb la professió docent i amb la temàtica de l'assignatura.

7. MATERIALS

a) Guia docent: Especifica les competències, els objectius generals, el temari i els continguts, la metodologia de classe, l'avaluació i la bibliografia bàsica.

b) Manual de Processos i contextos educatius: Recull la major part dels continguts de la matèria.

c) Materials proporcionats pel professorat: S'utilitzen com a complement per a treballar els continguts, en format paper o a través de l'aula virtual.

8. TEMARI I PLANIFICACIÓ TEMPORAL

TEMES	CONTINGUTS	SETMANES
1	El sistema educatiu espanyol	1
2	L'organització dels IES	1
3	El procés educatiu	2
4	El currículum	2
5	La professió docent	2
6	Orientació i tutoria	2
7	Atenció a la diversitat	2
8	L'educació per a la ciutadania	2
9	Convivència i mediació escolar	2

9. SISTEMES D'AVALUACIÓ DE L'APRENENTATGE

L'avaluació de l'adquisició de les competències per part de l'alumnat es realitzarà combinant diferents tipus d'informacions, vinculades a les diferents activitats desenvolupades en el mòdul. Els procediments d'avaluació seran:

- a) Examen, que consistirà en la realització d'una prova oral i/o escrita (40% de la qualificació).
- b) Treballs i activitats realitzats per l'estudiant (60% de la qualificació), que poden consistir en:
 - Activitats individuals
 - Activitats de grup
 - Exposicions de l'alumnat
 - Altres activitats

(*) Per a superar la matèria caldrà aprovar cada un dels dos components, a) i b).

Criteris generals d'avaluació:

- Assistència a les sessions teoricopràctiques, seminaris i activitats conjuntes.
- Participació activa, compromís i interès.
- Domini de la terminologia específica i precisió conceptual.
- Capacitat d'exposició ordenada, sistemàtica i documentada dels continguts de la disciplina.
- Elaboració personal, crítica i fonamentada del que s'ha après.
- Correcció gramatical i sintàctica en l'expressió.
- Compliment dels terminis que es fixen durant l'assignatura per al lliurament de treballs.

La normativa del màster determina el seu caràcter presencial, per això és obligatòria l'assistència a les classes i altres activitats lectives que es programen en aquesta matèria. En la qualificació final de les dues convocatòries anuals de l'assignatura es valorarà especialment aquest aspecte.

10. BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

- Tema 1. El sistema educatiu espanyol

CRUZ OROZCO, J.J. (2010): El sistema educativo español. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 2. L'organització dels IES

BELTRÁN LLAVADOR, F. (2010): Teoría y práctica de la organización, dirección, gestión y participación social en los institutos de educación secundaria. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 3. El procés educatiu

GARGALLO, B. (2010): El proceso educativo. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 4. El currículum

APARISI i ROMERO, J.A. (2010). El currículum en Educación Secundaria. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 5. La professió docent

JARDÓN GINER, P. (2010). La profesión docente. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 6. Orientació i tutoria

BLASCO CALVO, P. i PÉREZ BOULLOSA, A. (2010). Orientación y tutoría en Educación Secundaria. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 7. Atenció a la diversitat

BLASCO CALVO, P. i PÉREZ CARBONELL, A. (2010). Atención a la diversidad en Educación Secundaria. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 8. L'educació per a la ciutadania

PÉREZ PÉREZ, C. (2010). Educación para la ciudadanía. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

- Tema 9. Mediació escolar i convivència

SÀNCHEZ I PERIS, F. J. (2010). Convivencia y mediación escolar. En B. Gargallo i J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. València: Tirant lo Blanch.

Bibliografia complementària

ADORNO, T. (1998): *Educación para la emancipación*. Madrid: Morata.

- AINSCOW, M. (2002): *Desarrollo de escuelas inclusivas*. Madrid: Narcea.
- ÁLVAREZ, M. i BISQUERRA, R. (1996): *Manual de orientación y tutoría*. Barcelona: Praxis.
- ÁLVAREZ, V. i LÁZARO, A. (2002): *La organización escolar. Práctica y fundamentos*. Barcelona: Graó.
- AMAYA, L. (1998): *La atención a la diversidad a través de la tutoría y la orientación*. Torrente. Jornadas de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Document policopiat.
- ANTÚNEZ, S. (2006): *El proyecto educativo de centro*. Barcelona: Graó.
- ANTÚNEZ, S. i GAIRÍN, J. (2006): *La organización escolar. Práctica y fundamentos*. Barcelona: Graó.
- APPLE, M. (1996): *Política cultural y educación*. Madrid: Morata.
- APPLE, M. i BEANE, J. (Comps.) (1997): *Escuelas democráticas*. Madrid: Morata.
- AZNAR, P. (Coord.) (1999): *Teoría de la Educación. Un enfoque constructivista*. València: Tirant lo Blanch.
- AZNAR, P. i GARGALLO, B. (1999): La teoría y la práctica educativa: problemas y propuestas. En P.Aznar (Coord.), *Teoría de la Educación. Un enfoque constructivista*. València: Tirant lo Blanch (Págs. 139-185).
- AZNAR, P., GARGALLO, B., GARFELLA, P. i CÁNOVAS, P. (2010). *La educación en el pensamiento y la acción. Teoría y praxis*. València: Tirant lo Blanch.
- BALDWIN, P. (2014). *El arte dramático aplicado a la educación*. Madrid: Morata.
- BARRIOCANAL, L. (2002): *Regulación de la convivencia y participación del alumnado en Educación Secundaria*. Madrid: MEC.
- BAUMAN, Z. (2006): *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*. Madrid: Siglo XXI.
- BAUMAN, Z. (2007): *Los retos de la educación en la modernidad líquida*. Barcelona: Gedisa.
- BEANE, J. (2010): *La integración del currículum*. Madrid: Morata.
- BELMONTE, M. (1998): *Atención a la diversidad*. Bilbao: Mensajero.
- BELTRÁN, F. i SANMARTÍN, A. (2000): *Diseñar la coherencia escolar. Bases para el proyecto educativo*. Madrid: Morata.
- BEYER, L. i LINSTON, D. (2001): *El currículum en conflicto. Perspectivas sociales, propuestas educativas y reforma escolar progresista*. Madrid: Akal.
- BILBENY, N. (1999): *Democracia para la diversidad*. Barcelona: Ariel.
- BILBENY, N. (2002): *Por una causa común. Ética para la diversidad*. Barcelona: Gedisa.
- BLANCO, F. (1994): *La evaluación en educación secundaria*. Salamanca: Amarú.
- BLASCO, P. (2007). *Estrategias psicopedagógicas para la atención a la diversidad en educación secundaria: casos prácticos resueltos*. València: Nau Llibres.
- BLASCO CALVO, P., PÉREZ BOULLOSA, A. i FOSSATI MARZÁ, R. (2009): *Orientación Profesional. Desarrollo de competencias y práctica profesional*. València: Nau Llibres.
- BOLÍVAR, A. (1999): *Cómo mejorar los centros educativos*. Madrid: Síntesis.
- BOLÍVAR, A. (2000): *Los centros educativos como organizaciones que aprenden*. Madrid: La Muralla.
- BOLIVAR, A. (2007): Escuela y formación para la ciudadanía, *Bordón*, 29 (2 y 3), p. 353-373.
- BONA, C. (2015): *La nueva educación. Los retos y desafíos de un maestro de hoy*. Barcelona: Plaza y Janés.
- BRUNET, J. i NEGRO, J.L. (2001): *Tutoría con adolescentes: técnicas para mejorar las relaciones interpersonales a lo largo del curso*. Madrid: San Pío X
- BRUNER, J. (2012): *La educación, puerta de la cultura*. Madrid: Machado Grupo de distribución.
- CIFUENTES, L.M. (2008): La educación y los valores cívicos. *Avances en supervisión educativa Revista de la Asociación de Inspectores de Educación de España*, 9, 1-6.
- COHN-BENDIT, D. y SCHMID T. (1996): *Ciudadanos de Babel. Apostando por una democracia multicultural*. Madrid: Talasa Ediciones.
- CONNELL, R.W. (1997): *Escuelas y justicia social*. Madrid: Morata.
- CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓN Y CIENCIA (2001): *La tutoría. Una propuesta para la ESO*. València: Generalitat Valenciana. http://www.cult.gva.es/dgoiepl/AREA_EDUCACION/INNOVACION/Web2_valencia/index.htm
- DE PUELLES BENÍTEZ, M. (2006): *Problemas actuales de política educativa*. Madrid: Morata.
- DE PUELLES BENÍTEZ, M. (2007): ¿Pacto de estado?: la educación entre el consenso y el disenso. *Revista de Educación*, 344. 23-40
- DEWEY, J. (1985): *Democràcia i escola*. Vic: Eumo editorial.

- DÍAZ, F. (2001): *Cómo gestionar un centro de secundaria. Orientaciones prácticas*. Madrid: Librería Pedagógica.
- DÍAZ PAREJA, E.Mª. (2007): *La atención a la diversidad de los alumnos de Educación Secundaria Obligatoria*. Jaén: Universidad de Jaén.
- DIVERSOS AUTORS (2006). *Transformando la escuela: comunidades de aprendizaje*. Barcelona: Editorial Graó.
- DIVERSOS AUTORS (1993): "Evaluar las evaluaciones". Monográfico. En *Cuadernos de Pedagogía*, 219.
- DIVERSOS AUTORS (1995): *Volver a pensar la educación. Volumen I: Política, educación y sociedad. Volumen II: Prácticas y discursos educativos. Congreso Internacional de Didáctica*. Madrid: Morata.
- DIVERSOS AUTORS (1994): *Nuevas perspectivas críticas en educación*. Barcelona: Paidós.
- DIVERSOS AUTORS (1996): *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid: Ediciones UNESCO y Santillana.
- DIVERSOS AUTORS(2011). El aprendizaje por competencias en la educación obligatoria. Valencia: Brief.
- DOMÈNECH, J. i VIÑAS, J. (2006): *La organización del espacio y del tiempo en el centro educativo*. Barcelona: Graó.
- ELBOJ, C., PUIGDELLÍVOL, I., SOLER, M. i VALLS, M.R. (2003). *Comunidades de aprendizaje. Transformar la educación*. Barcelona: Editorial Graó.
- ESCÁMEZ, J. i GIL, R. (2002): *La educación de la ciudadanía*. Madrid. CCS-ICCE
- ESCÁMEZ, J., GARCÍA, R. i COLS. (2005) *Educación para la ciudadanía. Programas escolares contra la violencia de género. 1er ciclo de ESO, 2º ciclo de ESO y Bachillerato*. València: Editorial Brief.
- ESCÁMEZ, J., GARCÍA, R., PÉREZ, C. i LLOPIS, A. (2007): *El aprendizaje de valores y actitudes: teoría y práctica*. Barcelona. Octaedro-OEI.
- ESCÁMEZ, J. i PÉREZ, C. (2007): "La educación ética para el ejercicio de la ciudadanía". En Arredondo, A. y Góngora, J. *Educación ética y responsabilidad ciudadana de los docentes*. México: Instituto Federal Electoral.
- ESCUERO, J. M. (Editor) *et.al.* (1999): *Diseño, desarrollo e innovación del currículum*. Madrid: Síntesis.
- FERNÁNDEZ, M.J.; ÁLVAREZ, M. i HERRERO, E. (2002): *La dirección escolar ante los retos del siglo XXI*. Madrid: Síntesis.
- FISS, O. (Coord.) (2002): *Una comunidad de iguales. La protección constitucional de iguales. La protección constitucional de los nuevos ciudadanos*. Buenos Aires: Miño y Dávila editores/CIEPP.
- FLICK, U. (2014). *La gestión de la calidad en investigación cualitativa*. Madrid: Morata.
- FRABBONI, F. (2001): *El libro de la Pedagogía y la Didáctica: I. La Educación*. Madrid: Editorial Popular.
- FREIRE, P. (1990): *La naturaleza política de la educación. Cultura, poder y liberación*. Barcelona/Madrid: Paidós y MEC.
- FREIRE, P. (2005): *La importancia de leer y el proceso de liberación*. México: Siglo XXI editores.
- GADAMER, H. (2000): *La educación es educarse*. Barcelona: Paidós.
- GALEANO, E. (1999): *Patas arriba. La escuela del mundo al revés*. Madrid: Siglo XXI editores.
- GARGALLO, B. (1999): Metodologías y estrategias de intervención. En P.Aznar (Coord.), *Teoría de la Educación. Un enfoque constructivista*. València: Tirant lo Blanch (p. 323-359).
- GARGALLO, B. (2000): *Procedimientos. Estrategias de aprendizaje. Su naturaleza, enseñanza y evaluación*. València: Tirant lo Blanch.
- GARGALLO, B. (2006): Las estrategias de aprendizaje y su integración en el currículum escolar. En *Congreso Internacional de Investigación, Educación y Formación Docente –Escritos*. Medellín: Universidad de Antioquia, 197-227.
- GARGALLO, B. i FERRERAS, A. (2000): *Estrategias de Aprendizaje. Un programa de intervención para ESO y EPA. (Premio Nacional de Investigación Educativa 2000)*. Madrid: MEC/CIDE.
- GENERALITAT VALENCIANA (1995): *Orientaciones para la atención educativa de los alumnos con necesidades educativas especiales en la educación secundaria obligatoria*. Generalitat Valenciana: Consellería de Cultura, Educación y Ciencia.

- GENERALITAT VALENCIANA (1997): *La educación de los alumnos con necesidades educativas especiales graves y permanentes*. Generalitat Valenciana: Consellería de Cultura, Educación y Ciencia.
- GENERALITAT VALENCIANA (1999): *La Atención a la Diversidad en la Educación Secundaria Obligatoria*. València: Generalitat Valenciana: Consellería de Cultura, Educación y Ciencia.
- GIMENO, J. i PÉREZ GÓMEZ, A.I. (1985): *La enseñanza: su teoría y su práctica*. Madrid: Akal Editor.
- GIMENO, J. (1998): *Poderes inestables en educación*. Madrid: Morata
- GIMENO, J. (2001): *Educar y convivir en la cultura global*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (2007): *El currículum: una reflexión sobre la práctica*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. i PÉREZ GÓMEZ, A.I. (2008): *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (Comp.) (2009): *Educar por competencias, ¿Qué hay de nuevo?*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (Comp.) (2010). *Saberes e incertidumbre sobre el currículum*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J.; CLEMENTE, M.; PERRENOUD, P. i FEITO, R. (2011): *Diseño, desarrollo e innovación del currículum*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (Comp.) (2015). *Los contenidos: una reflexión necesaria*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J.; SANTOS, M.A.; TORRES, J. ; JACKSON, P.W. y MARRERO, J. (2015). *Ensayos sobre el currículum. Teoría y práctica*. Madrid: Morata.
- GIROUX, H. (1990): *Los profesores como intelectuales. Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje*. Barcelona/Madrid: Paidós y MEC.
- GIROUX, H. (1997): *Cruzando límites. Trabajadores culturales y políticas educativas*. Barcelona: Paidós.
- GIROUX, H. (2001): *Cultura, política y práctica educativa*. Barcelona: Graó.
- GIROUX, H. y McLAREN, P. (Eds) (1998): *Sociedad, cultura y educación*. Madrid: Miño y Dávila Editores.
- GONZÁLEZ GALLEGO, I. (Coord.) (2010). *El nuevo profesor de secundaria*. Barcelona: Graó.
- GUARRO, A. (2002): *Curriculum y democracia. Por un cambio de la cultura escolar*. Barcelona: Ediciones Octaedro.
- GUERRA, A. (2007): *La atención a la diversidad del alumnado en la Educación Secundaria Obligatoria*. Sevilla: Padilla.
- GUTTMAN, A. (2001): *La educación democrática*. Barcelona: Paidós.
- HALLIDAY, J. (1995): *Educación, gerencialismo y mercado*. Madrid: Morata.
- JAHANBEGLOO, R. (2007): *Elogio de la diversidad*. Barcelona: Arcadia.
- JIMÉNEZ, M.A. (2011): *Cómo diseñar y desarrollar el currículo por competencias*. Madrid: PPC.
- KINCHELOE, J. i STEINBERG, S. (2000): *Repensar el multiculturalismo*. Barcelona: Octaedro.
- KYMLICKA, W. (1996): *Ciudadanía multicultural. Estado y Sociedad*. Barcelona: Paidós.
- LIPMAN, M. (1998): *Pensamiento complejo y educación*. Madrid: Ediciones de la Torre.
- LLEDÓ BECERRA, A.I. (2004): "Plan de Orientación y Acción Tutorial". En www.juntadeandalucia.es/averroes/iesvalle incian.
- LLEDÓ BECERRA, A. I. (coord.) (2007): *La orientación educativa desde la práctica*. Sevilla: Fundación ECOEM.
- LLOMBART, V. i BAYARRI, F. (2001): *Actividades tutoría. 3º de ESO*. València: IGM Proceso Gráfico.
- LÓPEZ MARTÍN, R. (Coord.) (2007): *Las múltiples caras de la mediación*. València: Universitat de València. Departament d' Educació Comparada i Història de l'Educació.
- LORENZO, M. (Coord.) (2001): *Organización y gestión de centros educativos. Análisis de casos prácticos*. Madrid: Universitas.
- LORENZO, M^a.L. (2004): *Conflictos, tutoría y construcción democrática de normas*. Bilbao: Desclée de Brouwer.
- LUNDGREN, U.P. (1992): *Teoría del currículum y escolarización*. Madrid: Morata.
- MARHUENDA, F. (2000): *Didáctica General*. Madrid: Ediciones de la Torre.
- MARTÍN, E. i MAURI, T. (Coords.)(1996): *La atención a la diversidad en la Educación Secundaria*. Barcelona: Horsori.
- MARTÍN, E. i TIRADO, V. (Coord.) (1997): *La orientación educativa y profesional en la educación secundaria*. Barcelona: Horsori.
- MARTÍNEZ, J. (Coord) (2003): *Ciudadanía, poder y educación*. Barcelona: Graó.
- MARTÍNEZ, M. (1998): *El contrato moral del profesorado*. Bilbao: Desclée De Brouwer.

- MARTÍNEZ, M. J. i GARCÍA LÓPEZ R. (2009): *Análisis y práctica de la mediación intercultural desde criterios éticos*. Valencia. Tirant lo Blanch.
- MAYORDOMO, A. (2003): Valores constitucionales, juventud y educación cívica. *Estudios de Juventud*, Edición especial, 129-145.
- MCCARTHY, C. (1994): *Racismo y curriculum*. Madrid: Morata-Paideia.
- MEC (2004): *Evolución del sistema educativo español*. Madrid: MEC/CIDE.
- MEIRIEU, PH.(2006). *Carta a un joven profesor. Por qué enseñar hoy*. Barcelona: Graó
- MORIN, E. (2001): *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Barcelona: Paidós.
- NEGRO, A. (2006): *La orientación en los centros educativos. Organización y funcionamiento desde la práctica*. Barcelona: Graó.
- NÚÑEZ CUBERO, L. i ROMERO PÉREZ, C. (2003): *Pensar la educación. Conceptos y opciones fundamentales*. Madrid: Pirámide. Biblioteca Universitaria.
- OLIVÉ, L. (Comp.) (1993): *Ética y diversidad cultural*. México: FCE.
- PEREIRA, R. (2011). *Adolescentes en el siglo XXI. Entre impotencia, resiliencia y poder*. Madrid: Morata.
- PÉREZ, C. (1999a): Comunicación e interacción educativa, en AZNAR, P. (Coord). *Teoría de la educación: Un enfoque constructivista*. València: Tirant lo Blanch. P. 287-322
- PÉREZ, C. (1999b): Educación para la convivencia como contenido curricular: propuestas de intervención en el aula, *Estudios Pedagógicos*, 25, p. 113-130.
- PÉREZ, C. (2001): *Estrategias para la resolución de conflictos en el aula*. Revista Española de Pedagogía nº 218. p. 143-156.
- PEREZ, C. (2007): Efectos de la aplicación de un programa de educación para la convivencia sobre el clima social del aula en un curso de 2º de E.S.O. *Revista de Educación*, 343, p. 503-529.
- PÉREZ, C. (2009): *Valores y normas para la convivencia en el aula. Programas de intervención educativa*. Madrid. EOS.
- PÉREZ, C. i LLOPIS, A. (2003): "El profesor ente la educación en valores y actitudes", en *Bondón*, volum 55, nº 4, p. 541-553.
- PÉREZ, A. (2012): *Educarse en la era digital*. Madrid: Morata.
- PÉREZ, A. (1998): *La cultura escolar en la sociedad neoliberal*. Madrid: Morata.
- PÉREZ BOULLOSA, A. i BLASCO, P. (2003): *Orientación e Inserción Profesional: Fundamentos y Tendencias*. Valencia: Nau Llibres.
- PERRENOUD, P. (2004): *Desarrollar la práctica reflexiva en el oficio de enseñar. Profesionalización y razón pedagógica*. Barcelona: Graó.
- POPKEWITZ, T. (2009): *El cosmopolitismo y la era de la reforma escolar. La ciencia, la educación y la construcción de la sociedad mediante la construcción de la infancia*. Madrid: Morata.
- REBOLLO, I. (2008): *La orientación profesional y académica en un instituto de secundaria*. Almería: Asoc. Procompal.
- RICCARDI, A. (2007): *Convivir. Realismo y esperanza ante un mundo plural: hacia una civilización de la convivencia*. Barcelona: RBA Libros.
- RIZVI, F. i LINGARD, B. (2013): *Políticas educativas en un mundo globalizado*. Madrid: Morata.
- ROBINSON, K. y ARONICA, L. (2015): *Escuelas creativas. La revolución que está transformando la educación*. Barcelona: Grijalbo.
- SACRISTÁN, A. (2013). Sociedad del conocimiento. Tecnología y educación. Madrid: Morata.
- SÁNCHEZ PÉREZ, Mª.D. (2008): *Plan de orientación y acción tutorial en secundaria*. Almería: Tutorial Formación SLL.
- SANTOS, M.A. (2000): *Las escuelas que aprenden*. Madrid: Morata.
- SLEE, R. (2012): *La escuela extraordinaria. Exclusión, escolarización y educación inclusiva*. Madrid: Morata.
- STUFFLEBEAM, D. (1987): *Evaluación sistemática*. Barcelona: Paidós/MEC.
- TONUCCI, F. (1990): *Ensenyar o aprendre? L'Escola com a recerca quinze anys després*. Barcelona: Graó.
- TORRE, J.C. (2002): *Aprender para pensar y pensar para aprender: (orientación y tutoría)*. Madrid: Narcea.
- TORREGO, J.C. (coord.) (2006): *Modelo integrado de mejora de la convivencia. Estrategias de mediación y tratamiento de conflictos*. Barcelona: Graó.

- TORRES, J. (1991): *El curriculum oculto*. Madrid: Morata.
- TORRES, J. (2010): *La justicia curricular. El caballo de Troya de la cultura escolar*. Madrid: Morata.
- VALDIVIELSO, S. i ALMEIDA, A.S. (eds.) (2008) *Educación y Ciudadanía*. Madrid : Anroart Ediciones.
- DIVERSOS AUTORS (2006). *Transformando la escuela: comunidades de aprendizaje*. Barcelona: Editorial Graó.
- DIVERSOS AUTORS (1993): "Evaluar las evaluaciones". Monográfico. En *Cuadernos de Pedagogía*, 219.
- DIVERSOS AUTORS (1995): *Volver a pensar la educación. Volumen I: Política, educación y sociedad. Volumen II: Prácticas y discursos educativos. Congreso Internacional de Didáctica*. Madrid: Morata.
- DIVERSOS AUTORS (1994): *Nuevas perspectivas críticas en educación*. Barcelona: Paidós.
- DIVERSOS AUTORS (1996): *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid: Ediciones UNESCO y Santillana.
- DIVERSOS AUTORS(2011). El aprendizaje por competencias en la educación obligatoria. Valencia: Brief.
- VÁSQUEZ, A. i OURY, F. (2001): *Hacia una Pedagogía institucional*. Madrid: Editorial Popular.
- VELASCO, H., GARCÍA, F. i DÍAZ de RADA, A. (Editores) (1993): *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropología de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid: Editorial Trotta.
- VERA, J. (2008): El aprendizaje de la convivencia ante el reto de la diversidad y el cambio social, en TOURINÁN, J. M. (Coord.) *Educación en Valores, Educación Intercultural y Formación para la Convivencia Pacífica*. La Coruña: Netbiblo.
- VERDUGO ALONSO, M. A. (dir.) (1995): *Personas con discapacidad. Perspectivas psicopedagógicas y rehabilitadoras*. Madrid: Siglo XXI.
- WHITTY, G., POWER, S. i HALPIN, D. (1999): *La escuela, el Estado y el mercado. Delegación de poderes y elección en educación*. Madrid: Morata.
- ZABALZA, M.A. (1997): *Diseño y desarrollo curricular*. Madrid: Narcea.
- ZABALZA, M.A. y ZABALZA, M^a.A. (2012). Profesora/es y profesión docente. Entre el "ser" y el "estar".Madrid: Narcea.
- ZEICHNER, K. (2010): *La formación del profesorado y la lucha por la justicia social*. Madrid: Morata.